

Förnyandet av klientavgiftslagstiftningen – ändringar i steg 2

Presentation vid pressinformation 14.3.2023

Bakgrund/steg 1

- I regeringsprogrammet *Tillsammans för Åland* står det att klientavgiftslagen ska förnyas eller revideras för att utjämna och lindra ekonomiska orättvisor i hur avgifter uppbärs på olika omsorgsnivåer.
- År 2021 utsågs en arbetsgrupp med uppdrag att se över och komma med förslag till ny eller reviderad klientavgiftslag. I slutrapporten konstateras att arbetet med att förnya klientavgiftslagstiftningen är komplext och omfattande och därför sker i olika steg. Steg 1 handlar om antagande av en landskapslag om klientavgifter inom socialvården.
- Slutrapporten utgjorde underlag för det lag PM om en landskapslag om klientavgifter inom socialvården som lämnades till lagberedningen 31.1.2022.
- Landskapslag (2022:91) om klientavgifter trädde i kraft 1.1.2023. Landskapslagen motsvarar i stort sett det rättsläge som gällde på Åland per sista december 2022

Steg 2

- En politisk referensgrupp tillsattes 13.5.2022 med uppdrag att ge politisk återkoppling i arbetet med att förnya klientavgiftslagstiftningen i steg 2.
- Referensgruppen har bestått av representanter från regeringspartierna, vilka har biståtts av några sakkunniga tjänstemän inom socialvården på Åland.
- Referensgruppen slutförde sitt uppdrag 1.3.2023, i och med godkännandet av slutrapporten.

Vad handlar steg 2 om?

- Steg 2 kopplar direkt till skrivningen i regeringsprogrammet om att utjämna och lindra ekonomiska orättvisor i hur avgifter uppbärs på olika omsorgsnivåer samt till skrivningen i regeringsprogrammet om ökat stöd för närståendevårdare.
- Referensgruppen föreslår större innehållsmässiga ändringar i klientavgifterna:
  - (Mera) jämlika och skäliga klientavgifter för fortlöpande och regelbunden hemservice, långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg, långvarig institutionsvård samt långvarig familjevård.
  - Underlätta situationen för närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig eller närstående, genom slopad avgift för tjänster under deras ledighet.
- Utgångspunkt är vissa av de ändringar som trädde i kraft i rikets klientavgiftslag från och med 1.7.2021. **Dock: åländsk anpassning och även vissa egna åländska ändringar.**
- Syftet med ändringarna: genom skäligare avgifter för de lättare serviceformerna styra utvecklingen mot tidigare insatser och tidigare serviceformer, vilka är billigare för kommunerna.

Föreslagna ändringar i steg 2

Ändringarna berör följande:

- Avgift för tjänster under närståendevårdares ledighet
- Avgift för tjänster under andra anhörigas/närståendevårdares ledighet
- Avgift för hälsoundersökningar för närståendevårdare
- Avgift för hemservice
- **Avgift för serviceboende med heldygnsomsorg (effektiverat serviceboende, ESB)**
- Avgift för långvarig institutionsvård
- Avgift för långvarig familjevård

Genomgång av ändringarna i korthet, samt kort om de ekonomiska konsekvenserna för kommuner och klienter.

Avgift för tjänster under närståendevårdares/andra anhörigas ledighet

- År 2021 fanns det 410 närståendevårdare (279 kvinnor och 131 män). Statistik saknas för andra än närståendevårdare med avtal.
- Kommuner/kommunalförbund ta ut en högsta avgift om 11,60 euro per dygn för tjänster under närståendevårdares lagstadgade ledighet samt under den tid som andra personer som vårdar en anhörig/närstående är lediga (andra än närståendevårdare med avtal).

Ändring:

- Avgiften slopas, dvs. tjänster under närståendevårdares lagstadgade ledighet och tjänster under tiden för ledighet för andra personer som vårdar en anhörig blir avgiftsfria.

Avgift för tjänster under närståendevårdares/ andra anhörigas ledighet

- **Konsekvens för klienter:**

- Förbättring genom ökad möjlighet för närstående och andra personer som vårdar en anhörig/närstående att ta ut sin ledighet, vilket leder till bättre mående och bättre ork med sitt uppdrag.

- **Konsekvens för kommuner/kommunalförbund:**

- ett bortfall om ca 14.000 euro på årsbasis, utgående från kommunernas och KST:s egen beräkning (baserat på underlag för år 2021).
- Ändringen innebär dock en fördel även för kommuner/KST eftersom den insats som närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig/närstående gör är av stor betydelse inom socialvården, men utgör en relativt liten kostnad för kommuner/KST – jämfört med exempelvis kommunala boendeplatser.

Avgift för hälsoundersökningar för närståendevårdare

- Under arbetet med steg 2 gav referensgruppen den grupp som arbetade med att se över patientavgifterna i uppdrag att se över möjligheten att vidta nödvändiga åtgärder för att erbjuda avgiftsfria undersökningar av närståendevårdares välmående och hälsa.
- Detta förverkligades från och med 1.1.2023, i och med en ändring i handboken för patientavgifter (ÅHS).
- Ändringen innebär en förbättring för berörda närståendevårdare, men någon närmare ekonomisk konsekvensbedömning har inte gjorts inom ramarna för referensgruppens arbete eftersom de ekonomiska konsekvenserna berör hälso- och sjukvård.

Avgift för hemservice

- Avgifterna varierar i nuläget avsevärt mellan kommunerna/KST
  - 17 olika avgiftssystem tillämpas.
  - Olika antal vårdkategorier, vilka baseras på 3 olika grunder; antal timmar per månad, antal timmar per vecka samt antal besök per vecka.
- Även skillnader i hur kommuner och KST i nuläget definierar tillfällig hemservice i relation till regelbunden och fortlöpande hemservice. Exempelvis drar KST i nuläget gränsen för "vanlig" hemservice vid 3 månader, i jämförelse med föreslagen tidsgräns om 2 månader för regelbunden och fortlöpande hemservice.
- Dessutom ingår i vissa kommuner vissa stödtjänster i avgiften för hemservice.

Avgift för hemservice

- Det är främst äldre personer som påverkas av ändrad avgift för hemservice.
- Majoriteten av hushåll med hemservice består av hushåll där 65 år fyllda personer bor.
- 47 procent av alla hushåll med hemservice bestod 2021 av personer som var 85 år eller äldre.
- 20 familjer hade hemservice 2021, vilket utgör ca 3 procent av alla hushåll/familjer.

Antal hushåll som fått hemservice, Åland totalt, 2017–2021

	2017	2018	2019	2020	2021
Hemservice					
Hushåll som fått hemservice under året	691	727	640	612	634
-barnfamiljer	3	16	12	8	20
-åldringshushåll sammanlagt	612	634	557	538	542
-65-74 år	91	85	82	79	65
-75-84 år	215	216	192	173	177
-85 år och äldre	306	333	283	286	300
- handikaphushåll	22	26	22	19	55
- andra	54	51	49	47	17

Källa: ÅSUB, Socialväsende

Uppdaterad 13.05.2022

Avgift för hemservice

Ändringar:

- Ett förtydligande av avgiftsuttaget för hemservice föreslås: bestämmelserna om avgiften för hemservice ska avse regelbunden och fortlöpande hemservice, i relation till tillfällig hemservice.
  - Med fortlöpande och regelbunden hemservice avses hemservice, om klienten får service minst en gång i veckan och servicen dessutom beräknas pågå i minst två månader från det att den inleds eller om servicen de facto har varat i minst två månader.
  - Dessutom tas en begränsning in, enligt vilken avgiften tas ut enligt antal servicetimmars per månad in i lagen, förutom beaktandet av klientens behov och betalningsförmåga samt familjens storlek.
-
- Det är svårt att göra jämförelser mellan nuvarande och föreslagen avgift för hemservice eftersom avgiftssystemen varierar i nuläget.

Exempelberäkning, avgift för fortlöpande och regelbunden hemservice

Hemservice fakturering				
Jmfr Mariehamn 2022 -Ny klientlag 2023		1 persons hushåll > inkomstavdrag 598		
		Låginkomst 1000	Medelinkomst 1500	Höginkomst 3000
Mariehamn	Service - 4 h/mån = 15%	60,30	135,30	360,30
Ny lag	Service - 4 h/mån = 8%	32,16	72,16	192,16
		188 %	188 %	188 %
Mariehamn	Service - 15 h/mån = 25%	100,50	225,50	600,50
Ny lag	Service - 15 h/mån = 23%	92,46	207,46	552,46
		109 %	109 %	109 %
Mariehamn	Service - 31h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70
Ny lag	Service - 31 h/mån = 31,5%	126,63	284,13	756,63
		111 %	111 %	111 %
Mariehamn	Service - 38 h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70
Ny lag	Service - 38 h/mån = 35%	140,70	315,70	840,70
		100 %	100 %	100 %

Avgift för hemservice

- **Konsekvens för klienter:**

- Den största skillnaden mellan nuvarande och föreslaget avgiftssystem för hemserviceavgiften gäller de personer som har få servicetimmar per månad. Även för personer med något större omfattning servicetimmar per månad syns en skillnad så att avgiften blir något lägre med det föreslagna avgiftssystemet.
- Enligt exempelberäkningen skulle främst äldre klienter med litet behov av fortlöpande och regelbunden hemservice beröras av ändringarna, och genom dem få lägre avgift för hemservice. För klienter med ett behov av 4 servicetimmar per månad få ca 47 procent lägre avgift. Klienter med ett behov av 15 servicetummar per månad skulle få sänkt avgift med ca 8 procent.
- För personer som har ett omfattande hemservicebehov märks ingen skillnad i avgiften mellan nuvarande och föreslaget system.
- Den föreslagna ändringen av hemserviceavgiftsuttaget har, enligt exempelberäkningen, ingen större konsekvens med tanke på klientens inkomst.

Avgift för hemservice

- **Konsekvens för kommuner:**

- Vanskligt/näst intill omöjligt att bedöma konsekvenserna av föreslagen ändring av avgiften för fortlöpande och regelbunden hemservice. Det går inte att ange ett uppskattat eurobelopp för kommunernas minskade avgiftsintäkter.
- I RP 129/2020 rd (Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården) uppskattades de ekonomiska konsekvenserna av föreslagna ändringar av hemserviceavgiften med: sänkning av kommunernas avgiftsintäkt med 100.000 euro.
- Institutet för hälsa och välfärd (THL) följde upp effekterna av lagändringen i riket 2022: konstaterade att avgiftsintäkterna (hemservice) hade minskat med ca 7 procent i riket (minskat med ca 10 miljoner euro). Antalet berörda (hemvårds)klienter i riket var 115.000, på Åland 2021 totalt 634 hemserviceklienter, dvs. 0,55 procent. 0,55 procent av 10 miljoner blir 55.000 euro på årsbasis.
- THL konstaterade också att lagändringens mål om att förenhetliga betalningspraxisen och jämna ut avgifterna mellan kommunerna lyckades. Avgifterna blev skäligare och det var vanligare med minskade avgifter bland låginkomsttagare och med höjda avgifter bland höginkomsttagare.

Avgift för serviceboende med heldygnsomsorg (ESB)

- I nuvarande klientavgiftslag saknas närmare bestämmelser om avgiften för serviceboende med heldygnsomsorg, både kortvarig och långvarig service. Dock har majoriteten av kommunerna fastställt avgift för serviceformen, vilket framgår av kommunernas avgiftstaxor.
- Kommunernas och KST:s egna fastställda avgiftsgrunder består vanligen av hyra, serviceavgift (ofta i praktiken hemserviceavgift, vilken varierar) måltidskostnad samt eventuell grundavgift (ett fast belopp per månad).
- Den enda begränsningen är att kommunerna och KST högst kan ta ut en avgift som motsvarar kostnaden för serviceproduktionen.
- Vissa kommuner har i nuläget fastställt ett minimibelopp för personligt bruk för serviceboende med heldygnsomsorg. Mariehamns stads och KST:s ensamboende klienter kan även göra avdrag för kostnader för boende för övergång till serviceboende med heldygnsomsorg.
- År 2021 var antalet klienter med serviceboende med heldygnsomsorg totalt 257.

Avgift för serviceboende med heldygnsomsorg (ESB)

Ändringar:

- Helt nya, närmare, bestämmelser om avgift för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg
- Bestämmelser om avgiftsuttaget (procentsats och minimibelopp för personligt bruk), de inkomster som ska beaktas när avgiften fastställs samt de avdrag som ska göras från inkomsten före avgiften fastställs.
- Särskilt bestämmelserna om procentsats (för ensamstående klienter 85 procent av nettoinkomst, efter avdrag) och bestämmelserna om avdrag leder till en skälig avgift för klienten. Genom avdragen har klienten medel kvar till vissa kostnader, vilka i nuläget inte särskilt beaktas.
- Beaktar make/sambo – möjligheten att bo kvar hemma genom avdrag för underhållsbidrag som personen ska betala samt andra motsvarande kostnader som motiveras av hans eller hennes faktiska familjeförhållanden samt avdrag för boendekostnader.

Avgift för serviceboende med heldygnsomsorg (ESB)

- Avdrag:

- Det föreslås flera avdrag från de inkomster som ligger till grund för avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg. Avdragen handlar om att avgiften ska vara skälig för klienten och utgörs av följande:
  - förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (betalning)
  - den grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode
  - klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg (i fråga om ägarbostad de nödvändiga och skäliga kostnaderna för ägarbostaden under de senaste sex månaderna, hyran för en hyresbostad och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet under hyresgästens uppsägningstid för hyresgästen, bruksvederlag för tre månader för en bostadsrättsbostad och övriga nödvändiga och skäliga kostnader för boendet).
  - skäliga boendeutgifter på grund av långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg
  - kostnader för läkemedel, kliniska näringspreparat och salvbaser

Avgift för serviceboende med heldygnsomsorg (ESB)

- **Konsekvens för kommuner:**

- Förväntas sammantaget få ekonomiska konsekvenser för kommunerna, dock skillnader mellan kommunerna beroende på vilket avgiftssystem som tillämpas i nuläget.
- Omöjligt att bedöma genom att ge ett uppskattat eurobelopp för de minskade avgiftsintäkterna, bl.a. beroende på att kommunerna i nuläget utgår från bruttoinkomster medan förslaget är att utgå från nettoinkomster (liksom för institutionsvård).
- Modellberäkningar har gjorts (bifogas slutrapporten) för att kunna bedöma effekterna för enskilda klienter – dock helt beroende av vilka inkomster klienter har, och vilka avdrag från inkomsterna som är aktuella.

- **Konsekvens för klienter:**

- Mera jämlika avgifter för klienter på Åland.
- Betydligt lägre och skäligare avgifter. Avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg kan inte överstiga avgiften för institutionsvård.

Avgift för långvarig institutionsvård

- I nuläget kan kommunen/kommunalförbundet ta ut högst 85 procent av klientens inkomster, efter vissa avdrag. Klienten ska ha ett minimibelopp om 112 euro per månad.

Ändringar:

- Höjt minimibelopp för personligt bruk för klienter inom långvarig institutionsvård, från 112 euro per månad till 150 euro per månad.
- Inkomster: kalkylerad inkomst av skog beaktas inte som inkomst när avgiften för långvarig institutionsvård fastställs
- Nya avdrag:
  - klientens faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarig institutionsvård
  - förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (betalning)
  - grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode

Avgift för långvarig institutionsvård

- Det bör observeras att klienter inom långvarig institutionsvård i nuläget är mycket vårdkrävande och att en betydande andel av klienterna är i livets slutskede.
- Antal klienter inom långvarig institutionsvård 2022:
  - Oasen boende- och vårdcenter: 71
  - Mariehamns stad: 80
  - KST: 17
- Oasen boende- och vårdcenter tillämpar redan i nuläget ett minimibelopp om 150 euro per månad.

Avgift för långvarig institutionsvård

- **Konsekvens för klienter:**

- Ändringarna leder sammantaget till en något lägre avgift för klienter, främst boende av vilka avdrag som är aktuella för berörd klient:
  - Avdragen kan, enligt gällande uppgifter om den tid klienter i genomsnitt är inom institutionsvård (ca 3-4 månader), göras för några månader.
  - Minimibeloppet för personligt bruk höjs till 150 euro per månad. Minibeloppet föreslås således höjas från 112 euro per månad (år 2023) till 150 euro per månad (år 2024). Denna höjning skulle beröra ett fåtal klienter.
  - Kalkylerad inkomst av skog har inte beaktats (på basen av uppgift från vissa tillfrågade kommuner och kommunalförbund).

Avgift för långvarig institutionsvård

- **Konsekvens för kommuner:**

- Inkomstbortfallet för kommunerna/kommunalförbunden förväntas bli marginellt:
  - Det höjda minimibeloppet berör ett fåtal klienter och inverkar inte nämnvärt på kommunernas ekonomi.
  - Möjligheten till de föreslagna avdragen kan ha en viss, men marginell, konsekvens för kommunernas ekonomiska situation.
  - Enligt information begärd av Mariehamns stad, Sunds kommun, Föglö kommun, Kommunernas socialtjänst samt Oasen boende- och vårdcenter i januari 2023 beaktar ingen av de tillfrågade i nuläget kalkylerad inkomst av skog när avgiften för långvarig institutionsvård fastställs.

Avgift för långvarig familjevård

- I nuläget kan kommunen/kommunalförbundet ta ut högst 85 procent av klientens inkomster, efter vissa avdrag. Klienten ska ha ett minimibelopp om minst 167 euro per månad.
- **Ändringar:**
  - Inkomster: Kalkylerad inkomst av skog ska inte beaktas.
  - Avdrag:
    - förordnad gottgörelse enligt lagen om upplösning av sambos gemensamma hushåll (betalning)
    - grundavgift som ingår i intressebevakarens arvode
    - faktiska boendeutgifter före förflyttning till långvarig familjevård
    - kostnader för läkemedel, kliniska näringspreparat och salvbaser
- **Konsekvens för klienter och kommuner:**
  - Sammantaget blir de ekonomiska konsekvenserna för både klienter och kommuner marginella. Ändringarna berör endast ett fåtal klienter. Genom de nya avdragen blir avgiften något lägre för berörda klienter.

Medskick till steg 3

- Referensgruppen föreslår att följande områden utreds och behandlas i det fortsatta arbetet med att förnya klientavgiftslagen:
  - Gemensamma frågor med hälso- och sjukvården, exempelvis avgiften för hemvård och avgiftstaket inom socialvården i relation till högkostnadsskyddet inom ÅHS
  - Möjlighet för klienter inom långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg att erhålla tandvård via ÅHS genom att läggas till de prioriterade tandvårdsgrupperna
  - Avgiften för hemservice ses över som helhet, inkl. avgift för stödtjänster och tillfällig hemservice
  - Avgiften för, och bestämmelser om, stödtjänster

Sammanfattning

I huvudsak handlar ändringarna om:

- Lägre och skäligare avgifter för hemservice (fortlöpande och regelbunden) samt för serviceboende med heldygnsomsorg (långvarig, över 3 månader)
- Ökad möjlighet till avlastning för närståendevårdare och andra personer som vårdar en anhörig eller närstående, genom slopad avgift för tjänster som ordnas under ledigheten

Syfte:

- Förhindra att avgiften för långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg (ESB) blir högre än avgiften för långvarig institutionsvård.
- Styra utvecklingen mot tidigare och förebyggande insatser, i enlighet med gällande socialvårdslagstiftning.
- Genom skäligare avgifter för fortlöpande och regelbunden hemservice och långvarigt serviceboende med heldygnsomsorg kan fler klienter ta emot servicen, vilket är till fördel för både klienter och kommuner.
- Genom att stärka servicen och tjänsterna inom öppenvården kan kommunernas kostnader stävjas.

Dessutom: På sikt ökande inkomster för klienter, vilket innebär att kommunernas avgiftsintäkter ökar.